

BÉCSBŐL BUDÁRA

A magyar korona és a nyilvánosság, 1790

„Hogy végre semmi el ne maradjon a ti kívánságaitoknak egészen való teljesedéséből, megparancsoltuk, hogy az ország szent koronája s a többi drágaságok, amelyeket mi darab időkre kincstartó házunkba hozattunk volt, most minél hamarébb Budára, a mi királyi várunkba vitessenek, s ott a törvények szerint őriztessenek, aminthogy már parancsolatot is adtunk egy alkalmas helynek arra végre illendőképben leendő elkészítése felől.”¹ Az idézett sorok II. József elhíresült rendeletéből valók, amellyel a magyar rendek lehetőséget nyertek az 1784 óta a bécsi kincstárban őrzött magyar uralkodói koronának az ország fővárosába, Budára történő visszaszállítására. II. József visszavont rendeletei közül – mindenekelőtt a benne rejlő szimbolikus többlet okán – a korabeli magyar közvéleményben leggyorsabban ennek a passzusnak támadt visszhangja. Az akkor összességében már több ezerben mérhető példányszámú magyar, német és latin nyelvű magyarországi sajtótermékek, a *Magyar Kurír*, a *Hadi és más nevezetes történetek*, a *Mindenes gyűjtemény* és nem kevésbé a nevezetes eseményről közvetlenül tudósító *Pressburger Zeitung*, vagy a Budán kiadott, latin nyelvű *Ephemerides Budenses* a megjelenési gyakoriságtól függően szinte napra készen szolgáltatták a korona körüli híreket a publikumnak, amelyek szerencsés esetben néhány nap, de legfeljebb pár hét elteltével célba is értek.

Ahogy az újságok a korona körüli eseményeket tálalták, beleillett a kor ünnepeiről szóló tudósítások sorába. A hírek révén – ezt várta a közönség – mindenekelőtt a külsőségek váltak könnyen hozzáférhetővé, az emészthető látvány, az ünnepélyes érkezések és távozások, a be- és kivonulások, a falakra és ablakokra „illuminált”, aktualizált győzelmi jelképek bemutatása, a köszöntő és búcsúztató beszédek, az ünnepi lakomák és az utcai népünnepek, a barokk pompa megannyi kliséje. Ami a korona körül történt, nemcsak politikai, hanem szinte társasági esemény az írott sajtóban. Neves és kevésbé neves személyiségek sora kerülhetett így a közérdeklődés középpontjába amiatt is, mert valamelyikük éppen akkor Pozsonyban, Győrben, Esztergomban vagy Budán tartózkodott és a tudósító valami oknál fogva fontosnak tartotta megemlíteni a nevét. Az egyszerű jelenlét is fontossá emelhetette a személyt.

A magasra csapott nemzeti érzelmi hullámokon a korona maga is a látványosság része lett, megbámulható, sőt, a kivételezetteknek megérinthető tárgy. A visszatért korona, vagy ahogy magasztosabban nevezték, a „visszaszerzett drága kincs” ezekben a napokban valójában, bárha csak rövid időre, egyfajta „deszakralizáláson” esett át, amihez a korabeli sajtó, kielégítendő a közönség híréhségét, megfelelő módon asszisztált.² A koronáról szóló tudó-

¹ *Hadi és másnevezetes történetek*, 1790. február 5. 250. o.

² A korona nyilvánosságának kérdéseiről mint aktualizált problémáról legújabbán lásd: *Radnóti Sándor*: Az üvegalmárium. Esettanulmány a magyar korona helyéről. *Beszélő*, III. folyam, VI. évf. (2001.) 11. sz. 38–68 o.; *Bodnár-Király Tibor*: História és nyilvánosság. A XVIII. század végi szentkorona-diskurzus kontextusai. In: http://tortenelemszak.elte.hu/ajanlok/konferencia/van_a_politikanak_konferencia. print "Van a' politikának és az igazgatás mesterségének is a' maga poezissa, maga ideálja" (A letöltés időpontja: 2010. november 14.) A Diaeta munkacsoport (ELTE BTK) és a Politikai eszmetörténeti műhely (ELTE ÁJK) tagjainak eddigi

sítások egyszersmind győzelmi híradások is voltak, a sajtó így adta közre a magyar nemesi társadalom triumfálását uralkodója felett, újságonként eltérő hangsúlyokkal, jobbra attól függően, hogy a szerkesztő éppen mennyire egykori jozefinistaként, vagy az új divat szerint, a magyar nemesi mozgalom szemüvegén keresztül látta a történéseket.

Az alább következő írás néhány nap eseménytörténetét rekonstruálja a korabeli sajtó híryanaga alapján. Azt vizsgálja, olykor kommentálva is az eseményeket, vajon mennyire lehetett tájékozott a korabeli magyar közvélemény az 1790 február 18–21. közötti négy napról, a korona utaztatásáról Bécsből Budára.³

Az eseménysor, melyről a korabeli publikum is tudomást szerezhetett, így kezdődött: „József császár die 28. január költ rendelésében a törvény folytatásának az elébbeni lábra állását, országgyűlése tartását, addig is pedig a koronának Budára való leszállítását meghatározta, mely szerint a korona Bécsből die 18. febr. József halála előtt két nappal kiindítottatott.”⁴ S most következzenek az események publikus részletei: a hazaszállítás terveit Pálffy Károly magyar kancellár és a két aktuális koronaőr, Keglevits József és Nádasdy Mihály állította össze. A részletekről, az útvonalról, az idősebbik koronaőr (Keglevits) február 11-én számolt be a betegágyán fekvő uralkodónak. Hogy mi történt pontosan az audiencián, arról tételes feljegyzések nem szólnak. Annyi bizonyos, hogy a végleges döntés megszületett a korona Budára történő útbaindításáról, méghozzá az előre eltervezett napon, február 18-án kora délelőtt. A császárnak is voltak e tekintetben parancsai – s Keglevits József ezt megosztotta a nyilvánossággal – úgy rendelkezett, hogy egy kapitány vezetésével négy magyar testőr hadnagy kísérelje a koronát, és legyen velük egy udvari titoknok is. A menet úgy álljon fel, hogy a kapitány és két testőr elől menjen egy négylovas hintóban. Utánuk egy hatlovas következzen, abban legyen a korona és az „ország egyéb drágaságai (klenódiukai), mellette mindig két testőr lovagoljon. A harmadik hintóban a két koronaőr és két kiválasztott titoknok utazzék, legvégül pedig a cselédség, az urakhoz tartozó személyzet, inasok, szolgák. József arról is rendelkezett, hogy az út négy napig tartson,⁵ az első éjszakán a pihenő Köpcsényben legyen, az Eszterházy-

eredményeit bemutató, 2009. szeptember 25-én tartott konferencián elhangzott előadás, amely dolgozat része a szerző e tárgyban készülő munkájának.

³ A korona 1790-es Budára szállításának a sajtó mellett már a közvetlen kortársi történeti munkákban is jelentős visszhangja volt, és az érdeklődés a téma iránt azóta is töretlen. Mindezen munkáknak közös jellemzője, hogy mindegyik a fentebb jelzett újságok híryanagát tekinti forrásnak. Tallózva a témával foglalkozó különböző műfajú írásokban, művekben, a teljesség igénye nélkül: *Decsy Sámuel: A Magyar Szent Koronának és az ahhoz tartozó tárgyaknak története*. Bécs 1792.; *Keresztesi József: Krónika Magyarország polgári és egyházi közéletéből a XVII. század végén*. Pest, 1868. 196–203. o. Szemelvényes kiadása: *Katona Tamás* (szerk.): *A korona kilenc évszázada*. Budapest, 1979.; *A magyar korona viszonyságai II. József korában*. *Vasárnapi Újság*, 1867. június 9. 283–285. o.; *Barta János: A nevezetes tollvonás. II. József visszavonja rendeleteit*. Budapest, 1978.; *Tompos Lilla: Egy történelmi esemény tükröződése a viseletben*. *Folia Historica*, 1998–99. (Magyar Nemzeti Múzeum, 2000.) 215–233. o.; *Fazakas László – Hegedűs Ernő – Hennel Sándor: A Szent Korona őrzése*. Budapest, 2002. 107–111. o.

⁴ *Keresztesi: i.m.* 197. o.; *Hadi és más nevezetes történetek*, 1790. február 5. 250. o.

⁵ A Bécs–Buda közötti útra téli viszonyok között, napi 10–11 óra utazási idővel és 60–70 kilométer megtelével számolva, valóban négy napra volt szükség. Nyáron a hivatalos postakocsi járatok az utat feleannyi idő alatt megtették. Joachim C. von Hoffmann szerint természetesen eképpen: „Teljességgel lehetetlen, hogy a posta gyorsabban szolgálja ki az embert, mint ebben az országban (ti. Magyarországon). Gyakran a friss lovak hamarabb be voltak fogva, mint ahogy a kocsit megkenni sikerült, és egyetlenegyszer sem fordult elő – mint nálunk –, hogy azért kellett volna megállnunk, mert nem voltak lovak az állomáson, vagy egyebek. Csak így lehetséges két nap alatt, éspedig reggel 5-től este 9-ig 360 mérföldet megtenni, ennyire van ugyanis

kastélyban, a másodikon Győrben, a győri püspökségen, a harmadikon Esztergomban, az esztergomi káptalannál. Bár a postaút hivatalosan nem érinti Esztergomot, ezt a kitérőt mindenképpen meg kell tenni – szölt a császár meghagyása. A negyedik napon érkezzenek meg Budára; ott a Zsigmond kápolna „egyik jobboldali kerek kápolnácskájában” helyezték el a koronát, a két koronaőr pedig mindaddig ott maradjon a koronával, amíg az őrzőhely tökéletesen és biztonságosan el nem készül.

Meghagyta azt is az uralkodó – olvashatjuk az újság által idézett koronaőri interpretációban –, hogy a korona által érintett Pozsony, Moson, Győr, Komárom, Esztergom és Pest vármegyében „deputátus urak jöjjenek ki a vármegye széléig”, ott pedig, ahol bekvártélyozott katonaság lenne, vagy éppen átvonuló katonasággal találkozónának, belőlük is mindig őrséget vagy protokolláris kíséretet biztosítsanak a koronának. A szállítás apró finomságai, a ceremóniális részletek a császárt már nem igazán érdekelték, erről csak annyit mondott, hogy ezt a „gróf uram úgyis jobban tudja”, vagyis a körítés maradt a szervező magyar urak kompetenciája.⁶

A cikk toldalékában (február 16-i dátumozással) „friss” információ szölt arról, hogy másnap, vagyis szerdán, délután helyezik a ládába a koronát és a klenódiumokat, 18-án, csütörtökön délelőtt pedig megindul a menet Magyarországra. Jólétesültként még azt is hozzátették, hogy postaállomásonként⁷ 26 ló lesz előre kirendelve, s hogy immár nevesítve vannak az uralkodó által elrendelt „titoknokok” és nemesi testőrök is. A két titoknok Pálffy kancellár megbízható embere, egyik saját gyermeke, József, a másik saját személyi titkára Néveri Elek úr, a kiválasztott testőrök pedig Bátsmegyey Sámuel, Zsigárdi György, Tadeus Stermenszky és Ferdinánd Rédli hadnagy urak.⁸

Az időpontok és tennivalók a továbbiakban az eltervezettekhez igazodtak: 17-én délután Pálffy kancellár a két koronaőrrel és más, Bécsben időző magyar úrral⁹ a kincstartó házba ment: „...ott mindnyájok láttára a koronát, pálcát, arany almát, Szent István palástját s kardját, a Mária Terézia koronázására készült köves karddal együtt az üvegalmáriumból

Buda Bécsből, és én másnap este már ott is voltam.” *Hofmannsegg, Johann Centurius, graf von: Gróf Hofmannsegg utazása Magyarországon 1793–1794-ben.* Németből ford. és bev. *Berkeszi István.* Budapest, 1887. Reprint kiadását használtuk: Pécs, 1988. 21. o.

⁶ *Hadi és más nevezetes történetek,* 1790. február 16. 210. o.

⁷ A rendszeres postajáratokhoz a pihenő és lóváltó állomások kb. 16–18 km-re voltak egymástól.

⁸ A kiválasztott testőrök valamennyien az uralkodó bizalmi emberei – legalábbis előéletük ezt feltételezi. A két tisztt, Soóky János I. testőrőrmester, (katonai rangja őrnagy) és Dóczy József, ugyancsak I. testőrőrmester (katonai rangja: II. kapitány) több hadjáratban és diplomáciai látogatáson is személyi testőre volt Józsefnek. Soókyt II. Lipót is támogatta, 1790-ben alezredessé, egyben testőr alhadnaggyá léptette elő. Lipót halála után kilépett a testőrségtől, 1791 novemberében 29 000 forintért eladta testőr rangját Eszterházy Miklós hercegnek. Dóczy még polgári származásúnak született, a család csak 1765-ben nyert nemességet. Megbízható ember, József uralkodása alatt egyike a négy „első futárnak”, testőr karrierje, mondhatni, utána töretlen. Tagja a Budára küldött nádori testőrkülönítménynek. Mint későbbiekben is megbízható ember 1795-ben ő vezette a kivégzését gyilkosságért elítélt két testőr társának, Ordódy Györgynek és Csemez Jánosnak. *Hellebronth Árpád: A magyar testőrség névkönyve.* Budapest, 1941. Soókyról: 334. o.; Dóczyról: 131. o.

⁹ Az *Ephemerides Budenses* című latin nyelvű lap név szerint is megnevezte az urakat, így summázva az esemény záró mozzanatát: „Hic ea serie omnia numerantur pout nos superiores recensimus, tum Nominum subscriptiones sequuntur hoc modo... Quae omnia sic acta testantur infrascripti...” Következnek az aláírók: Batthyány József hercegprimás, Kolonics László kalocsai püspök, Zichy Károly országbíró, Végh Péter tárnokmester, Ürményi József királyi perszonális, Illésházy János Trencsén és Liptó főispánja, Sztáray Mihály szabolcsi főispán, Skerletz Miklós zágrábi főispán, Orczy László abaúji főispán, Szily József Pest megyei alispán Marics Tamás Fejér megyei alispán, Péchy Imre Bihar vármegyei viceispán és Margalics János kúriai bíró.

kivétette, régi ládájokba rakatta, három kulccsal bezárta, s zárva másnap reggelig otthagytta.¹⁰ A kulcsokból egyet-egyet a koronaörök tettek el, a harmadikat¹¹ a „Ts. királyi Kincsmester a T. Udvari Magyar Kancelláriától” vitte magával. Másnap ő is indult Budára.

18-án reggel 8 órára négy udvari hintó, három hatlovas és egy négylovas állt a kincstár elé, a bakon fessen öltözött postakocsisokkal. Udvari szolgáló legények hozták ki a vörös bársonnyal letakart ládát, mellettük kétoldalt, kivont karddal egy-egy nemes testőr lépdelt. A másik kettő a hintó mellett állt, lóháton, ugyancsak kivont karddal. A hintó ülésére két deszka volt erősítve, ehhez csatolták a ládát. 10 órakor indultak el. Az első hatlovas hintóban négy nemes testőr ült, Dóczi és Soóky kapitány és két hadnagy, a másodikban a korona, a külső ülésen egy díszesen öltözött „udvari cseléddel”, a hintó mellett kétoldalt, lóháton egy-egy testőr; a harmadikban a két koronaőr és a titoknokok utaztak, a negyedikben az inasok és a cselédek. Az indulás idejére a Burg udvara és környéke megtelt bámész és kíváncsi emberekkel, valamennyien a koronát szerették volna látni; levett süveggel közeledtek a kocsihoz, ám csak a bársonnyal letakart ládát láthatták. De se baj, mert láthatták helyette a korona képi mását. A napra készülve, s természetesen üzleti hasznot remélve, ugyanis a bécsi könyvkereskedők is ügyeskedtek: „Már Tsötörtökön délelőtt mindenféle árulják vala képét (ti. a koronának) papirosra festve”, tudósított a történekről a *Magyar Kurír* február 20-i száma. Ugyanebben a tudósításban jelentette be Szacsuvay Sándor szerkesztő, hogy a négynapos útról helyszíni beszámolót ad majd, mert maga is kísérni fogja a menetet, úgy ahogy tette azt 1784-ben, amikor éppen ellenkező volt az útirány – Pozsonyból Bécsbe, és akkor ő a „Duna partján lévő repülő hídig” kísérte a koronát.¹² A bécsi magyar mágnások és urak, ifjabb Eszterházy Antal herceggel és Eszterházy Ferenc gróffal az élen még jóval a város határán túl is kísérték a menetet.¹³

Eközben az érintett vármegyék az uralkodói parancsnak megfelelően készültek a korona fogadására és kísérésére. Pozsonyban február 18-án talán a bécsinél is nagyobb lehetett az izgalom. Készült a város és a vármegye is. A korona útja csak egy igen kis szakaszon, a vármegye Dunán átnyúló délnyugati csücskénél érintette a pozsonyiakat, de a józsefi utasítás így is érvényes rájuk; a vármegye készülődésében így megvan tehát a hivatalos ok is, nemcsak a nagy nemzeti felbuzdulás. Sokan voltak a városban, érdeklődők is, „vármegye kebele béli s másunnan való számos nemesség, főbb és alsóbb rendű magyarság”, és természetesen sokan voltak a pozsonyiak is, polgárok, jogakademisták, valamennyien mint a szabad királyi város lakói. A fogadtatás hivatalos szervezője Makripodáry Miklós pozsony vármegyei első viceispán, az 1790-es esztendő egyik fontos szereplője. Érdemeiért, nyilván nemcsak ezekért, a novemberi koronázáson aranyсар-

¹⁰ *Keresztési József*: A magyar korona visszajöveteléről. In: *Katona*: i. m. 267. o. A ládában a „szent kleonódiumoknak” elrendelt helye volt. A koronáládáról és tartalmáról az 1784-es kiemelési jegyzőkönyv kapcsán lásd: *Fazakas – Hegedűs – Hennel*: i. m. 107. o.

¹¹ A harmadik kulcs az uralkodó kulcsa, amire József igényt is tartott. Utasítása szerint a koronaszállító menet útra kelte után harmadnap induljon Budára egy udvari ember, a „császári és királyi kincstartóra vigyázó” urak közül, s hozza vissza Bécsbe a kincstárba a harmadik kulcsot. Jó ez így – nyugtázta a *Hadi és más nevezetes történetek*, 1790. 232. o. –, mert így válik a koronatarató láda igazi frigyládává, s maradjon is így örök időkre. A láda kulcsairól, zárásáról-felnyitásáról egy 1638-as koronázás kapcsán lásd: *Pálffy Géza*: A Szent Korona és a koronáláda balesete 1638-ban. In: „Nem súlyed az emberiség!” Album amicorum Szörényi László LX. születésnapjára. Főszerk.: *Jankovics József*. Budapest, 2007. 1438. o. (A világhálón: www.iti.mta.hu/szorenyi60.htm.)

¹² *Magyar Kurír*, 1790. február 20. 196. o.

¹³ *Hadi és más nevezetes történetek*, 1790. február 20. 262–263. o.

kantýús vitézzé is úti majd az új uralkodó. A viceispán a gyülekező helyet az érseki palotánál határozta meg. Itt, a nagy nap nyitányaként Batthyány József érsek intézett lelkesítő szózatot a jelenlévőkhöz. Innen mindenki Forgách Miklós főispán palotája felé vette az irányt, onnan pedig muzikaszóval, lobogó zászlókkal levonultak a Dunához, ahol hajóra szálltak és átkeltek a túlpartra.

A mágnási rend a főispán vezérlete alatt külön vonult és hajózott át, ahogyan az a reprezentációhoz a hagyományok szerint kötelezően kijárt, két-két „saját huszárral”. A pozsonyi német nyelvű újság, a *Pressburger Zeitung* helyszíni beszámolót adott az eseményről, néven nevezve a reprezentáló főbb embereket is: gróf Amade Ferenc, (ő nem-sokára a megalakuló Pozsony vármegyei koronaőrző sereg főkapitánya lesz); a három Csáky gróf: János, Lajos és Emanuel, továbbá gróf Czapáry József, gróf Erdődy Sándor, gróf Esterházy Károly, gróf Forgács Miklós, gróf Keglevics Károly, gróf Festetics, báró Malonyay János, báró Motosiczky, báró Nesszer, Ormosdy, Jezernitzky Károly nyitrai alispán és gróf Széchényi Ferenc.¹⁴ Egy magát „Francia Úr”-ként aposztrofált lelkes hazafi, írásából kikövetkeztethetően maga is jelenlévő, a *Hadi és más nevezetes történetekben*¹⁵ így emlékezett a történetekről: „Dámájkiktól¹⁶ pompás hintókban kísértetvén” jelentős uraságok, az ország nagyjai és nemesei lovagoltak ki az ország határára, s várták a Bécsből érkezőket annál a hídnál, amely Magyarországot elválasztja Ausztriától. Itt, Farkasfálynánál (Wolfs-tahl) vártak a koronára, felhúztak néhány sátrat is, és zenével múltatták az időt. Délután három és négy között érkezett a határra „az óhajtott és igen sok tekintetben méltán drága Kintse Országunknak”. Már akkor felhangzottak az örömkialtások, amikor csak megpillantották a közeledő kis csapatot – írta a fent említett „Francia Úr”, felharsantak a trombiták, durrogtak az ágyúk, amivel egyben a pozsonyiakat is értesítették: a Szent Korona megérkezett Magyarországra. Az ágyúdörejre megkondultak a pozsonyi harangok.

A határon az első protokolláris üdvözlő Perényi Imre esztergomi kanonok, címzetes bácsi püspök volt. Fennkölt stílusban, ékes magyar nyelven, fölöttébb szuggesztív beszédet intézett a két koronaörhöz és a jelenlévő rendekhez.¹⁷ Aztán rövid protokoll következett, majd rendezték a sorokat, újra felharsantak a trombiták és a menet elindult a kijelölt cél, Eszterházy Miklós mintegy félóránnyira lévő köpcsényi kastélya felé. A korona kocsija előtt és mögött ekkor már magyar nemesurak is lovagoltak, kivont karddal, jelezve, hogy a magyar rendek, jelképesen birtokba vették a magyar koronát.

Köpcsény határában újabb fogadó csoport várta a koronát, Fengler József győri püspök deputátusai: Geiger Mátyás győri prépost, Horváth András, a néhány éve megszűntetett királyi akadémia igazgatója és Weisz Ferenc címzetes kanonok, mosoni plébános

¹⁴ *Pressburger Zeitung*, 1790. február 20. 15. sz. 146. o.

¹⁵ *Hadi és más nevezetes történetek*, 1790. március 5. 314–315. o.

¹⁶ Ismert egy divatrajz, amely a dámák magyaros viseletét ismertette meg az érdeklődőkkel, nem utolsósorban a mintaadás okán is. Megjelent a *Hadi és más nevezetes történetekben* ezzel az aláírással: „Illyen öltözetben jelentek meg némely Magyar Fő Asszonyságok az Ország szélén a Bétsből Haza jövő Koronának fogadására.” *Hadi és Más Nevezetes történetek*, 1790. 258. o. A metszetet Czetter János Sámuel készítette. Újabb feldolgozása: *Fülemile Ágnes: Magyar vonatkozású viseletábrázolások a 18. századi sokszorosított grafikában*. In: Népi kultúra – Népi társadalom. MTA Néprajzi Kutatóintézetének Évkönyve, 17. (1993.) 157. o.

¹⁷ Beszéde külön nyomtatásban is megjelent az alábbi címen: Magyar ország Sz. Koronájának Buda várába Bécsből lett általa vitele alkalmatosságával, az ország határára tek. nemes. Pozsony vármegye statusinak s rendeneinek nevekben mondotta febr. 18. 1790. [H. n., 1790.]

és kíséretük. Az előzetes tervek szerint a kiváló szónoki képességű Geiger prépost¹⁸ köszöntötte volna beszéddel az érkezőket, ám mivel Perényi Imre határnál elmondott beszéde a tervezettnél hosszabbra sikeredett, ráadásul váratlanul igen nagy szél kerekedett,¹⁹ a beszéd elmaradt, és fittyet hányva a betervezett protokollra, sietősen Eszterházy Miklós herceg nem oly messzi kastélyához hajtottak.

Ott sem volt kisebb a lelkesedés, mint a határnál; a kastély kapujánál Ferenczi Mihály, a herceg fiskálisa mondott rövid üdvözlő beszédet,²⁰ majd a bíró és a „köpcsényi esküdtesség” a korona hintóból kifogta a lovakat, és azt maga vontatta fel a kastélyig. Az itt is jelen lévő „Francia Úr” azért mást is észrevett, és némi malíciával meg is jegyezte, hogy a hazafiúi buzgalom már olyan magas fokon égett, hogy a jelenlévő magyar urak még azon is összeszólalkoztak, sőt, némi túlzással: összeverekedtek, ki legyen közülük az a négy, aki a hintóból kiveheti és a kastélyba beviheti a koronaládát. Végül béke lett, mert aki akarta, megérinthette a ládát, így megnyugodtak a kedélyek; a ládát a két főrend (koronaőr) vette ki a hintóból, bevitte a kastélyba, ott kiemelték, egy skarláttal bevont asztalra tették, és egy órán át látni hagyták, majd visszacsomagolták a ládába. Mise következett, a *Te Deum* éneklésével, majd asztalhoz ült a szépszámú magyar előkelő és a bécsi vendégsereg. A köpcsényi eseményekre ugyanis többen kíváncsiak voltak Bécsből is, ahonnan „némelly német urak” érkeztek a korona fogadásának nézésére, s akik, legalábbis az elfogult magyarok szerint, igencsak meg voltak elégedve a fogadás pompájával. Nagyon tetszett nekik a sok szép magyar öltözet, a „mezítelen fegyvereknek villogtatása, a paripák ugráltatása, egyszóval minden” – sommázta az eseményeket a *Hadi és más nevezetes történetek* levelezője.²¹ A magyar nemesek „mezítelen fegyverrel”, pompás magyar öltözetben, egész éjszaka felváltva őrizték a ládát.

Másnap mindenki korán kelt, s hamar el is indultak. Magát a koronaládát megint magyar mágnások vették gondozásba, saját kezűleg vitték a kocsihoz, majd maguk is beállva a menetbe, kíséretet adtak egészen a köpcsényi határig, ahol ezt a szerepet tőlük Oroszvár (Karlburg) mezőváros bírója és esküdtjei vették át. Rajka volt a következő állomás, ahol ágyúdurrogatás fogadta őket, s ahol rövid időre meg is álltak. Talpon volt az egész városka, a bíró és az esküdtek pedig gyalog járultak az érkezők elébe. Aztán lóra ültek ők is, beálltak az oroszváriak mellé, s indultak Óvár felé. Amint a *Pressburger Zeitung* jelen lévő tudósítója megjegyezte, az oroszváriak és a rajkaiak is igen módosan és

¹⁸ Az ekkor már 70. évében járó jezsuita áldozópap, Geiger Mátyás, korának egyik legműveltebb egyházi személyisége a rend feloszlata után a győri konviktusban lett a nemesi ifjak nevelője. Horváth Andrással valójában közvetlen kollégák. Geiger több nyelven (latin, német, francia, angol, olasz, román, török) is beszélt, több politikai tartalmú írása is ismert. *Szinyey József: Magyar írók élete és munkái*. III. k. Budapest, 1894. 1091. o.

¹⁹ Ha Köpcsényben nagy is volt a szél, azért, amint arról a korabeli tudósítások szólnak, összességében igen kellemes időjárás volt 1790-ben február közepén. Péczely József (alább még szóba kerülő) korona köszöntő versében meg is énekelte: „Még a nap is bámul, mosolyog hazánkra, / Tsapodár fényt lő le dicső koronánkra, / Elűzte a felhőt, havat, s komor szelet, / Értünk kies nyárrá tette a mord telet.” Majd lábjegyzetben maga is megjegyzi: „Februáriusnak 18-dik, 19-dik 20-dik napjai igen kellemetesek voltak.” *Mindenek Gyűjtemény*, 1790. 3 sz. 280. o.

²⁰ Bár az üdvözlő beszéd minden bizonnyal magyarul hangzott el, csak német változata ismert, amit a *Pressburger Zeitung* adott közre olvasóinak, szószerinti német fordításban. A valóban rövidke és protokolláris beszéd a korona magasztalásával kezdődött, és a magyar rendek, a két koronaőr és II. József éltetésével fejeződött be. *Pressburger Zeitung*, 1790. február 24. 153. o.

²¹ Uo. 260–264. o. A levelező bőséges és igencsak hazafias hangvételű tudósításához hasonlatos a *Magyar Kurír* beszámolója is.

egyforma ruhában voltak, bár arról, hogy az „magyar divatú” lett volna, híradásában nem szólt a tudósító. De ez talán nem is volt érdekes, hiszen nem nemes emberekről volt szó, a magyar ruha pedig, amint majd a továbbiakban látjuk, 1790-ben különösen rendi-nemesi attribútum volt.²²

Magyaróvár határába 10 óra körül érkezhetett a menet, ahol számos Moson vármegyei nemes és rangos vármegyei tisztségviselő személyiség csatlakozott. A pozsonyi újság tudósítója Palocsay (János?) és Szentgáli urakat említi név szerint, akik kocsin, illetve Nostroviczky fő táblabíró és Andrássy Mihályt, akik lóháton, kivont karddal érkeztek a fogadásra. A négy vármegyei úr a koronahintó elé sorolt be, a két mezőváros 30 lovasa pedig mögé. A menet végére hat- és négylovas kocsijaikkal beálltak a vármegyei nemesek is. 11 óra lett, mire a város kapujához értek, itt 24 óvári lovas fogadta őket, benn a városban pedig dobszóval és kibontott zászlókkal a város polgári serege, amely háromszoros díszlövessel tisztelgett, miközben a város tornyaiban a trombitások szólaltatták meg hangszereiket. A koronamenet török muzsika és hangos éljenzések közepette, dobszó alatt, az óváriak kíséretében vonult át Moson városába, ahol, a tudósító megállapítása szerint, hasonló fogadtatásban részesültek, de itt is inkább csak átvonultak a városon.

Az út sietős volt Győr felé, a következő éjszakai szállásra. Délután négy óra lehetett, amikor Abda határában az Eszterházy János és Festetits Ignác vezérlette Győr megyei nemes bandériummal²³ összetalálkoztak; 60 nemes lovas állt az úton kivont karddal, kibontott zászlóval, magyaros stílusban, magyar viseletben²⁴ – Győr vármegye nemessége átvette a korona őrzését. A bandérium fele beállt a koronahintó elé, a másik mögé, s így kísérték a menetet egészen Győr városáig, annak is Bécsi kapujáig, ahol már teljes díszben, teljes fegyverzettel, kompániánként 100–100 fővel rendben felsorakozva a város 14 magyar és német polgárőr kompániája várakozott. A falon kívül, két zászló alatt az újvárosi polgári sereg Hajmel tanácsnok, második főstrázsamester vezérlete alatt, a városfalon belül pedig a belső városi polgárság, két-két magyar, illetve német zászlóalja, Hege-düs tanácsnok, városi kapitánnyal, seregbeli rangja szerint első főstrázsamesterrel az élen. Már ötre járt az idő, kezdett sötétedni, amikor végre eldördülhetett a jeladó lövés, majd rákezdtek a város bástyáin felállított mozsarak és ágyúk, a tornyokban pedig felzúgtak a harangok. Ahol vonultak, elől a polgári sereg kompániánként, utánuk a testőrök hintója, még utánuk a megyei bandérium fele, majd a győri egyházi személyiségek, aztán a koronahintó, mögöttük a vármegyei bandérium másik fele, aztán a két koronaőr hintója, utánuk a személyzeté, s legvégén a menethez csapódottak, a nemhivatalos kísé-
rők; végig díszsorfal állt. Hivatalból kinn álltak a diákok, a „Nemzeti Oskolabéli Ifjúság”, a város szinte teljes egyházi rendje, és a Győri Káptalan alkalmazottai, valamilyen hivatásuknak megfelelő ünnepi öltözetükben és természetesen a teljes városi tanács is – ők legfőképpen magyar ruhában. Szóltak a sípok, trombiták és mindenfajta tábori hangszerek, peregtek a dobok, és szólt egyre-másra az „Éljen a magyar szabadság”, „Éljen II. József”, „Éljen a magyar nemzet” – főleg a diákság jóvoltából. Közvet-

²² *Pressburger Zeitung*, 1790. február 24. 16. sz. 153. o.

²³ Az általunk átnézett sajtóbeli híradásokban ez az első előfordulása, hogy a koronaváró és -kísérő nemesek csapatát bandériumnak nevezik: „zahlreiche, prächtig equipirte Banderi Ungarischer Edelleute.” *Pressburger Zeitung*, 1790. február 24. 16. sz. 165. o.

²⁴ *Pressburger Zeitung*, 1790. február 24. 16. sz. 154. o.

lenül a korona hintója után, a nemesek köré gyűlve csatlakozott egy igazi magyar zenekar is. A menet a Püspökvárba tartott, hogy a tervek szerint a korona ott éjszakázzék.

Már éppen kiemelni szándékozták a koronatartó ládát a hintóból, amikor ott termett a vármegye nemessége, követelve, hogy a koronát vigyék az Öregtemplomba, hogy odatehessék az oltárra Szent László fej-ereklyéje mellé, „amely fön valaha ez a Szent Korona már megnyugodott”. A papság képviselői ezt nem szerették volna, ők ragaszkodtak a püspöki lakhoz. A koronaörök döntöttek, és helyt adva a nemesek követelésének, a koronát a püspöki udvarból átvitték az Öregtemplomba. Kítették az oltárra, közszemlére, „az oda járuló népnek élő szemével való nézésére”. A templomban Hollósy György esztergomi kanonok, nyitrai főesperes mondott igen emelkedett hangvételű, lelkesítő magyar beszédet, miközben kint a Brechanville gyalogezred városban elszállásolt zászlóaljja parádézott a korona tiszteletére. Késő este – aztán, amikor már véget ért a Batthyány József primás által a korona kísérőinek és az egyéb előkelő vendégeknek adott díszvacsora is – a „soupee”, ahogy a *Pressburger Zeitung* írja –, amelyen minden fontos vendég részt vett, a koronát zeneszó mellett átvitték a Püspökvár kápolnájába, oda, ahová a pihenőhelyet, még Bécsben hivatalosan is kijelölték. Vigyázva a koronára, az ajtó előtt egész éjszaka magyar nemesek álltak őrt kivont karddal, egymást óránként váltva – két-két vármegyei nemes, két-két városi polgár, és két-két tanácsbeli úr.

Este György Ferenc királyi biztos adott zenét a korona és a magas méltóságok tiszteletére. Akik pedig nem kerülhettek az előkelők közé, Fengler püspök látta vendégül, és ugyanő állta a mindenholnan kiszorultak népszórakoztatását is. Fizette a bort és a kenyeret,²⁵ és valószínűsíthetően tőle származott az a 200 arany is, amit a nagy nap tiszteletére és emlékezetére a szegények között szétosztottak.

Ünnepire váltott a város külseje is a korona fogadására. Díszbe öltöztek a házak, különösen a középületek, a Városháza, a mellette lévő „Rajzoló Oskola”, maga a Püspökvár, és több fontos polgár háza is. Főként az ablakokat díszítették, rajzolták tele az eseményhez illő alkalmi motívumokkal, allegóriákkal, aktuális jelszavakkal, jelmondatokkal. Néhány házra festett kárpitot feszítettek. A fő díszítő, rajzoló és szövegező – talán az egész városban is –, tanítványait bevonva, Révai Miklós volt, aki ekkor már negyedik éve a győri iskola – többek között – rajztanára volt. Ahol a korona éjszakázott, a vári kápolna fölött lévő ablakot egy *Sacrae Regni Coronae Restitutae* felirat díszítette. Aminthogy a Városházán is az ablakokat pingálták ki, mindenik szárnyra egy-egy obeliszket, az oszlopcsúcsokra pedig koszorút. A Városházával tőszomszédságban volt az említett Rajzoló Oskola. Öt ablaka díszességben vetekedett a városházáéval: a legközépen „kékes égen aranylángú nap”, fölötte is, alatta is jelmondat: fölül „NAPUNK’ VIRRADÁSA”; alul: „EGÜNK’ DERÜLÉSE”. A két mellette lévő ablak „csak” fényes volt, nem volt rajtuk sem szöveg, sem rajz; a két szélső azonban ugyancsak festett, „ragyogó lángokkal” körbe ölelt jelmondatokkal: „TÖRVÉNYÜNK’ EREJE” és „HAZÁNK ÚJULÁSA”; illetve: „SZABADSÁG’ ÉPSÉGE” és „NEMZETÜNK’ ÉLETE”. Révaiék „illumináltak” más épületeket is. A legszebben Platzer kereskedő házának négy ablakára festettek: az elsőre a „Békesség templomát”, oda belépni készülő, kezükben olajfa ágakat tartó szüzekkel; a másodikra kereskedő hajók szelte tengert, a tenger fölé lebegő magyar címert, a harmadikra „hálaadó

²⁵ Zipolten, azaz ein Gattung von Milchbrod – ahogy a *Pressburger Zeitung* tudósítója megjegyezte. *Pressburger Zeitung*, 1790. február 24. 16. sz. 166. o.

áldozatot”, a negyedikre a barátságot jelképező két összekapcsolódó kezét. S természetesen jelmondatokat: az elsőre „REDIVIVA SECURITAS”, a másodikra „ANIMA COMMERCIORUM”, a harmadikra „PLACATO COELO”, a negyedikre „CONCORDI MANU”. Alig maradt el ettől Pitner doktor háza. Ő nem az ablakát díszítette, hanem egy kárpitot készíttetett Révaival, a kárpitra a magyar koronát festette, és ráíratta saját versét is.²⁶ Dozler patikus ablakára is korona és címer került az alábbi szövegekkel: „ÓHAJTÁSUNK CÉLJA”; „SEBÜNK ORVOSLÁSA”; „PANASZUNK SZÜNETE”; „ÖRÖMÜNK KEZDETE”. Müller könyvkötő házának emeleti ablakain arany színben tündöklött a korona, fölötté „REDIVIVA LIBERTAS”, alatta „HUNGARORUM VITA” felirat, míg Canelder kereskedőnél az ugyancsak aranszínű korona felett, „REGNI SALUS” és „LEGUM ROBUR”. Hogy ez a sok alkalmi dekoráció látványként is élvezhető legyen, kinti sötét kellett; ahogy beköszöntött az este, belül gyertyákat gyújtottak, az átvilágított üvegablakok a rajzokkal, jelmondatokkal, szimbólumokkal kívülről már teljes pompázatukban váltak láthatóvá.

Révai Miklós mindezekén túl is a koronafogadás egyik központi figurája volt Győrben. Az általa szervezett hegedűsök zenéjére járta a táncot a polgárnép és a környékről a városba tóduló „pór bocskorosok”, (az ingyenbort két nagy hordóval, a város állta), a vármegye nemességének pedig azzal nyerte el a tetszését, hogy szerzetes tanár létére, akiknek egyébként németes hivatalnok ruhában illett járni, ő az egész napot magyar ruhában töltötte. Ezért aztán egyre-másra ölelgették, és derék magyar embernek, hazafinak nevezték. Mindazonáltal volt egy kis szépséghibája is a győri koronafogadásnak; idő hiányában elmaradt a hálaadás, nem volt *Te Deum*. Fengler püspök végül úgy döntött, hogy a vasárnapi nagymisén lesz a hálaadás, és a misét ő maga fogja celebrálni.

Másnap ismét elég korán kellett kelni, hétkor már indultak is. A kíséret semmivel sem volt kisebb, mint a megérkezéskor: papok, polgárőrök, bandérium, még a püspök is beült hatlovas kocsiába. Az útirány: Komárom. A tervek szerint a Duna túlsópartján lévő város nem részesülhetett a bevonulásból, de a város színe-java így is kitett magáért. Igen sokan jöttek a Dunán, hogy – amint a *Mindenek Gyűjtemény* írja – „ezt a kedves Vendéget főhajtással tiszteljük”.²⁷

A menet déli órákor (február 20.) ért a város határába, de ott csak rövid időre álltak meg. Közönség azért így is jócskán volt: az országút szélén kétoldalt „muzsikákkal, rozmarintokkal, téli zöldekkel; és... sokezer emberektől, nagyoktól és kicsinyektől főhajtással tiszteltetett a korona”. Ürményi Jánossal az élen „ötszáz komáromi polgár puskásan és kardosan parádézott, míg a nemesség, mintegy 300 fő, Tajnai János vezetése alatt lóháton vonult ki. Az pedig egyáltalán nem volt váratlan, hogy a város lakója, evangélikus gyülekezetének lelkipásztora, korának neves irodalomszervezője és költője, Péczely József sebtében aktuális verset is készített a koronához”.²⁸

²⁶ Nehogy az utókor az „inkább tudományokban gyönyörködő” orvosdoktor nem igazán sikeres rigmusát Révainak tulajdonítsa, a tudósítás szükségesnek tartotta megjegyezni az orvos szerzőségét: „Felici fatio regni diadema redemptum / Praesidia hujus gens hungara tuta manet” *Pressburger Zeitung*, 1790. február 24. 16. sz. 166. o.

²⁷ *Mindenek Gyűjtemény*, 1790. 3. sz. 230–231. o.

²⁸ A vers, amit a *Mindenek Gyűjtemény* (1790. 3. sz. 279–282. o.) és a *Hadi és más nevezetes történetek* (1790. március 2. 282–286. o.) egyaránt közölt, megjelent külön nyomtatásban is, az alábbi címet viselte: A magyar koronához, mikor ezen drága kincs ezen folyó hónapnak 20. napján Budára lett levitetésekor, Komárom alatt megállapodott, s az ország útján kicsinyektől s nagyoktól fő-hajtással tiszteltetett. Buda, 1790. – Bi-

Rövid megállás után továbbindultak Esztergom felé. Kített magáért a vármegye és a város is. Amint azt egy lelkes hazafi a városból az újsággal levélben tudósította, Kondé József szolgabíró 60 fős nemesi bandérium élén a vármegye határán várta, s vezette be Esztergomba a korona szállítóit. Itt újabb fogadó lovasok sorakoztak fel, 100-nál is többen, Pauer Ádám kapitány vezetése alatt és majdnem ugyanennyi gyalog is, akiket Latesits Pál tanácsbeli úr parancsnokolt. Felsorakoztak az érseki bandérium zöldruhás katonái, és igazán impozáns látvány lehetett az a 300 leány, „ékes Magyar szüzek”, akik fehér színű magyar ruhában, hajukban rózsaszín pántlikával, kezükben égő viaszgyertyával két sorban álltak a város kapujától befelé vezető út két oldalán. Este kilencre járt, durrogtak az ágyuk, harsogtak a trombiták, szóltak a dobok, sípok. S hogy milyen sokan voltak, a levelező túlzásával élve: a legszélesebb utca is szűknek bizonyult, annyi volt az érdeklődő, esztergomi is, környékbeli is. A menet a Káptalanházhoz tartott, ahol az Esztergom és Hont vármegyei uraságok is várták az érkezőket. A Káptalanházat igazán „királyi módra” készítették elő, legkivált azt a szobáját, amelyben korábban a prépost lakott, s ahol a tervek szerint éjszakára a koronát is megpihentetik. Sissai Károlynak és Majthényi László viceispánnak adatott meg, hogy kiemelje a koronálását a hintóból, s vigye fel a prépost szobájába. Ott egy drága terítővel leborított asztalra tették, majd a vicarius Generális (általános helynök) és Festetics József koronaőr mondott beszédet. Ezek végeztével kivették a koronát, sok-sok tapsolás, vivát és éljen közepette. Késő este lett, 10 óra, amikor végre felhangozhatott a *Te Deum* is. Másnap reggel fél nyolckor folytatódott a szertartás, az elmúlt napi bandériumokkal és fehér ruhás szüzekkel, trombitákkal, dobokkal, de – amint ezt a tudósító megjegyezte – azzal a különbséggel, hogy gyertya helyett most „tzifra fátskákat” tartottak a szüzek a kezükben. Kondé szolgabíró úr és csapata egészen Dorogig kísérte a koronát.²⁹

A menet a leányvári hídnál érkezett Pest vármegye határára. A fogadás előkészítésével, a nagy nap forgatókönyvének kidolgozásával a vármegye Vörös István főszolgabírót bízta meg. A program, amely nyomtatásban is olvasható volt, egészen részletes; a főszolgabíró minden fontos eseményt előre megtervezett.³⁰ Elsőben is arról rendelkezett, hogy a Pest vármegyei kapitány nyolc megyei katonával és a pilisi járás főszolgabírójának kíséretében a megye határában fogadja a koronát. S mindez így történt a valóságban is: a leányvári hídnál Belányi István, a vármegye kapitánya várta az érkezőket nyolc vármegyei huszárral, kikhez csakhamar csatlakozott Bitskey viceszolgabíró 100 fős lovas csapata is.

zonyítja a készülődést, hogy a két koronaőr méltóság saját kezébe is kapott egy-egy kinyomtatott példányt a szerzőtől. Ennek talán lehetett egy másfajta aktualitása is: Nádasdy Mihály koronaőr Komárom vármegye örökös főispánja volt. Péczelynek nem ez az egyetlen koronával foglalkozó írása, lásd: *A magyar koronának rövid története; melyet az aszszonyok és jó gyermekek kedvéért szedegetett össze*. Buda 1790. A *Mindenes Gyűjtemény* más aktuális koronaverset is közreadott „P - - ban” szignóval – valószínűleg ugyancsak Péczely a szerző. *Mindenes Gyűjtemény*, 1790. 3. sz. 327–330. o.

²⁹ Az Esztergomban történekről összefoglalóan lásd: *Hadi és más nevezetes történetek*, 1790. március 5. 308–312. o.

³⁰ A *Hadi és más nevezetes történetek*, mint ahogy a *Magyar Kurír* is, hosszasan és részletesen foglalkozott a budai eseményekkel. Közlik a korona fogadásának forgatókönyvét, és részletes beszámolókat adnak a történekről is. A terveket lásd: Rendtartás, mely Nemes Magyar Ország Koronájának Buda városába lejendő elérkezés alkalmatosságával való fogadására szabattatott. In: *Hadi és más nevezetes történetek*, 1790. március 2. 286–290. o. A tervezet nyomtatásban is megjelent, magyar és német nyelven is. A bevonulásról és az azt követő eseményekről: uo. március 5. 315–320. o.

Innen a tervek szerinti útirány: Vörösvár. Útközben Piliscsabánál – ez nem volt benne Vörös terveiben – megállt a menet, ugyanis szembetalálkoztak a településen és környékén kvártélyozó Neugebauer-gyalogregiment katonáival, akik a józsefi rendelkezéseknek megfelelően „királyi tiszteletet” adtak a koronának; az ezred, teljes állományával, kibontott zászlókkal, zenekarral, összes hangászával és ágyújával felállt az út két szélén. A korona – amint azt a császár megparancsolta – valóban a legmagasabb katonai tiszteletadásban részesült, a tisztek, amikor a koronahintó elhaladt előttük, kivont karddal háromszor tisztelgtek, majd ahogy a rituálé előírta, negyedekre levették kalapjukat. Mindezek után a törzstisztek lóháton a hintó mellé álltak és egy darabon maguk is kísérték a koronát.

Vörösvárra érvén csatlakozott a menethez a ceremóniamester, Vörös István főszolgabíró szentendrei és óbudai nemes lovasokból álló csapata is az előzetes terveknek megfelelően. Mindjobban közeledtek Budához; a menethez csatlakozók egyre többen lettek. A Kerék vendéglőnél nőtt meg a számuk igazán, itt várakozott a kivonult Pest vármegyei nemesség, a vármegyei küldöttek, valamint a kunok, a jászok és a kecskeméti lovasai.³¹ Feltűnt másik két illusztris fegyveres csapat is; az egyik kisebb létszámú, de annál fontosabb – Laczkovits másod viceispán fősege alatt hat egyenruhás Pest vármegyei nemes ifjú, velük az év folyamán még többször is találkoztunk reprezentációs szerepkörben, a másik az Orczy László vezette nádorispáni bandérium, amelyik ugyancsak szinte végigparádézta az esztendőt, s amelyre majd a Sándor Lipót nádor körüli protokollban várnak fontos feladatok, nemcsak a tárgyalt esztendőben, de végig az 1790-es évtized első felében.³² Itt, a Kerék vendéglőnél sorakoztak fel a korona fogadására a város zsidó lakói is.

Laczkovits kis csapata a koronahintó elé, a bandérium a hintó mögé állt. Az események továbbra is a kijelölt mederben zajlottak: az „arra neveztetett Kanonok” (Takáts Márton kalocsai kanonok) szép magyar beszéddel üdvözölte a két koronaőr méltóságot. Beszéde fennkölt volt,³³ mint Perényi Imréné Farkasfalvánál. Aztán valami nem tervezett következett, „egy őszibe tsavarodott lovas” fújta meg tárogatóját.

Természetesen megszólaltak a jeladó hírlövő mozsarak is, hogy hírül adják a várbelieknek: a korona immár a Kerék vendéglőnél van. A következő megálló Újlaknál (Neustift) volt, közben azonban még áthaladtak egy diadalkapun, amit az óbudai ácsok emeltek, bizonyos Nidermájer nevű ácsmester háza előtt, s ahogy elhaladtak, az ácsok zenekara „tábori muzsikát” szolgáltatott. Az újlaki rövid megálló alatt csatlakozott a menethez Buda városának 80 fős lovas bandériuma,³⁴ huszárnak, illetve ulánusnak öltözött

³¹ A *Pressburger Zeitung* pesti tudósítója február 21-i levelében írja, hogy a jászok a jászkapitánnyal az élen tegnap, azaz 20-án vonultak át a városon s mentek át Budára. Megjegyzésre érdemesnek tartja, hogy „Sie waren alle nobel gekleidet, und machten ein herrliches Ansehen”. *Pressburger Zeitung*, 1790. 167. o.

³² A nádorispáni bandérium valójában a budai királyi vár nemhivatalos őrségeként, s egyben a nádor mintegy testőrségeként funkcionált.

³³ Beszéd, melyet Magyar Ország Koronájának Bétsből Budára lett le-hozatása alkalmatosságával Pest Vármegye határán a Korona Őrzőkhöz monda vala Takáts Márton Kalotsai Kanonok. [H. n.,] 1790

³⁴ A bandériumot az őrnagy rangot viselő Kramerlauf Ignác vezette. Három szakasza volt, az első (Nikolics Simon szakasza) 40, a második (Sztankovics János, rácvárosi bíró szakasza) 20, a harmadik, a Gumpinger féle szakasz 24 főből állt. Az első kettő valójában huszárszakasz volt, közülük az első fekete prémes, aranyzsinóros világoskék mentében, arannyal kihányt veres lajbiban, aranyzsinóros fekete bársony csákós süvegben. A második szakasz teljes sötétkékben volt, a harmadik az ulánus veres hajtókás sötétkék zsinórtalan dolmányban, aranyzsinóros sárga nadrágban, fekete bársony csákós süvegben és sárga csizmában. *Hadi és más nevezetes történetek*, 1790. március 12. 335–336. o.; *Pressburger Zeitung*, 1790. 175. o.

polgári serege. Innen indult a menet megtenni az utolsó pár kilométert az alábbi vonulási rendben: elől Belányi István nyolc lovasával, utánuk a szentendrei, majd az óbudai lovasok. Őket követte a kunok, a jászok és a kecskeméti csapat, majd a budai huszárok és ulánusok. Utánuk hintókon a pesti tanács hivatalosságai, majd nemhivatalos előkelőségek, urak és dámák, kocsikon. Mögöttük lovagolt Laczkovits másod viceispán a hat nemes ifjúval, majd a vármegye hivatalos küldöttei, kocsikon, még mögöttük a vármegye (nem formaruhás) nemessége, lóháton. Ezután a testőrtisztek hatlovas hintója következett, amelyen Bécestől eddig utaztak (most üresen, hiszen a finisben a két testőrtiszt is lóra ült), majd maga a koronaszállító hintó, mellette teljes létszámban a testőr különítmény, amint a tudósító megjegyezte: „már nem postalovakon, hanem ugyancsak derék magyar paripákon”. Őket a nádorispáni zászlóalj³⁵ követte, majd a két koronaőr méltóság hintója, s legvégül, záró fejezetként, egy nemesi csapat lóháton.

Ahogy egyre közelebb értek, kispapok és szerzetesek, majd az egyetem és a budai gimnázium tanulói vonultak ki eléjük, s az ő dízsorfaluk között érkeztek a Bécsi kapuhoz. Délután négy óra körül járt az idő. Már ahogy közeledtek, megszólalt a várfalakra kihelyezett 18 ágyú, és megszólaltak a harangok. A Bécsi kapunál a budai magisztrátus és kiválasztott budai polgárok csoportja várta az érkezőket, és következett Balassy Ferenc nótárius latin nyelvű üdvözlő beszéde, majd a bevonulás. A menet itt is sorfal között haladt: felsorakozott a budai és hét pesti polgári gyalogszázad,³⁶ illetve két sereg, a Klebek- és a Carl Toscana-gyalogezred éppen Pesten tartózkodó katonái. Elvonultak a Helytartótanács épülete előtt, tovább a Brunsvik-házig, s végül elértek a „Parádé Piacra”. A királyi várhoz e polgári bandériumoknak azonban már csak az eleje vonult át, benn, a várudvarban és a palota belső tereiben pedig, a nádori bandérium mellett a polgári gyalogszázadnak már csak válogatott tagjai kaptak szerepet. Az udvaron a nemességet jelképező nádori bandérium tagjaival együtt ők mint kiválasztott gyalogszázadbeli polgárok adhattak sorfalat. A koronát „az arra különösen nevezetett Nemesek által”³⁷ a fölépcsőn vitték fel a direkt erre a célra kialakított „Koronaszobába”, valójában a Palota nagy szalájába”, ahol egy „három grádics magasságyra készített veres damasztal bévont alkotványra” helyezték. A koronaőrök felnyitották a ládát, megmutatták a folyosón összegyűlt mindkét nembeli kíváncsiaknak, aztán visszazárták a ládába. Az ajtókhöz öröket állítottak, a „nagy szála” elé a nádorispáni zászlóalj nemeseiből, a külső ajtóhoz a budai és a pesti polgári századokból. Az épületen kívül katonák strázsáltak, ők álltak a palota bejárati ajtóit és udvari kapuja előtt is.

Jegyezzük meg az első váltás két strázsálójának nevét, mindketten a Helytartótanácsnál szolgáltak, titkárként, és mindketten tagjai voltak a nádori bandériumnak: Meszner és

³⁵ A Pest vármegyei bandériumot a szokásjog alapján hívták nádori bandériumnak, lévén, rendszerint a nádor a vármegye főispánja. A bandérium formaruhája: fekete prémes, világoskék mente arany zsinórzással, arany paszománnyal és zsinórral kihányt világoskék nadrág, és „lajbli”, sárga csizma, arany vitézkötéses nyuszos kalpag, kócsagtoll dísszel. *Hadi és más nevezetes történetek*, 1790. március 9. 318. o.

³⁶ A budai polgári gyalogszázadok parancsnoka Kramerlauf József tanácsnok, a többi főember: Lechner Leonárd, Mayerhofer János és Reichl Gáspár. *Pressburger Zeitung*, 1790. 175. o. – Ruhájuk is katona mintákat követtek, olyanok voltak, mint a stuccal felszerelt reguláris katonák. Ruhaszínük: veres hajtóka, zöld kabát, sárga lajbi és nadrág. *Hadi és más nevezetes történetek*, 1790. március 12. 336. o.

³⁷ A kijelölt nemesek: Madarassy István, Tomcsányi János, Kubinyi Károly, Szuchanszky Gábor, Janics József, Bogyai József.

Farkas.³⁸ Hogy a küső ajtónál szolgáló budai polgári sereg kiket állított ki, arról már nem szólt semmilyen tudósítás.

Az érkezés napjának estéjén mindenesetre nagy volt a vigalom Budán. Az egész várost kivilágították, feldíszítették, az alkalomhoz illő írásokat és „rajzolatokkal” csinosították. Folyt a bor, 50 cseber fehér és ugyanannyi veres emelte a Városháza körül a közhangulatot, elfogyott ezer cipó, szólt a muzsika. A nobilitásoknak Zichy Károly országbíró adott estélyt.³⁹

Három napon át, egészen február 24-ig folytatódtak az ünnepek. 22-én Batthyány József primás tartott *Te Deumot*, majd ünnepi lakomák következtek: az előkelőknek Zichy Károly országbíró, a nádori bandériumnak Orczy László főispán, a budai és pesti polgári sereg tisztjeinek pedig a budai magisztrátus adott nagy ebédet. Az udvari templomban mindhárom napon át láthatták a koronát, reggel 9-től este 6-ig. 24-én aztán visszazárták a ládába. Közben született egy határozat, mely arról szólt, hogy a lerajzolja a koronát, ugyanis azt állapították meg, hogy az eddigi ábrázolásokon sok a pontatlanság. Miután ez megtörtént, eltették, vele a klenódiumokat is, az országalmát, a jogart, Szent István palástját, kesztyűjét, kardját és papucsát is. Elzárták valamennyit az erre a célra kialakított szobába.⁴⁰ Jegyzőkönyvet vettek fel, amit mind a négy rend képviselője aláírt.

Így fejeződött be a tervezett négyből végül is hét naposra sikeredett koronaünnepség. Ezt követően a koronát egészen novemberig a budai Várban őrizték, időnként közszemlére tették, megvizsgálták, lerajzolták, majd visszazárták. Február 21-től egy hónapon át Pest vármegye bandériuma strázsált körülötte, aztán sorra felvonult Budára majd mindegyik magyar (és horvát-szlavón ország) vármegye. A sajtó számára maradt elég látványos esemény a korona kapcsán, s noha az eufória az idő múlásával a szent ereklye körül mindinkább alábbhagyott, volt kommentálni, glosszázni való egész esztendőre. Különösen a koronaőr bandériumok budai jelenléte szolgáltatott kimeríthetetlen híryanagot.

³⁸ A *Pressburger Zeitung* tudósítója jólétesült volt, s megküldte az újságnak a váltások teljes névsorát. E szerint a parancsnok február 21–22-én gróf Jankovich volt, helyettese Gróf Csáky, az őrk: Fodor, Pálffy, Majláth, Markovch, Balassy, Végh Péter, Farkas, Metzner. Február 22–23-án a parancsnok Báró Rudnyászy Pál volt, az őrk: Szentiványi, Festetich, Sággy, Karácsonyi, Irsay, Lázár István, Nemes, Andrássy. Február 23–24-én a parancsnok Gróf Klobusiczky Ferenc, helyettese Gróf Fekete, az őrk Szabó János, Csörgő Pál, Kászonyi, Szabó Dániel, Kandó József, Rakovszky Ferenc, Beleznay, Majthényi Károly volt. Február 24–25-én a parancsnok helyettese Gróf Keglevich volt, az őrk: Onody Zsigmond, Gróf Haller, Muslay István, Majthényi Pál, Astrich, Szentiványi, Szentkirályi László, Ujfalussy voltak. Végül február 25–26-án a parancsnok Laczkovich György alispán volt, az őrk: Muslay Péter, Sötéth Antal, Gosztonyi Mihály, Sarkóczy, Kovachoczy László, Kaprinay, Gloszius Dániel, Báró Ráday Gedeon, Darvas László voltak. *Pressburger Zeitung*, 1790. 175. o.

³⁹ *Hadi és más nevezetes történetek*, 1790. március 9. 320–321. o.

⁴⁰ Uo. 1790. március 12. 335–337. o.